

Prvorepublikový galakonzert je věnován oslavám české státnosti, ale také letošního významnému jubileu Leoše Janáčka. Jeho program je sestaven ze skladeb, které napsali autoři žijící v Československu po dobu trvání první republiky, tedy v letech 1918–1938. Nezazní pouze ukázky z operních děl, dramaturgickým výběrem se dotkneme i související problematiky, jako je vzájemná interakce českých a německých hudbotvorných elementů, proces uvolňování ze stylové ohraničenosti tzv. národních škol 19. století, stejně jako významné úlohy jazzu a dobové taneční, scénické a filmové hudby v hledání soudobého vyjadřovacího stylu, otázky avantgardismu a jeho vývojových proměn, vlivy skladatelských škol a osobností.

Slavnostní večer bude otevřen výběrem z vrcholného operního díla hukvaldského rodáka **Leoše Janáčka** (1854–1928), k jehož odkazu se NDM hrdě hlásí v rámci celoročního projektu Janáček Ostrava 2018 a také již 100 sezón, během nichž uvedlo všechny jeho opery. Zazní výňatky z posledních Janáčkových scénických děl, ve kterých se zamýšlí nad koloběhem života a smrti pomocí zvířecí metafory (*Příhody lišky Bystroušky*, 1923, na vlastní libreto podle Rudolfa Těsnohlídka), nad otázkou nesmrtelnosti v rámci science fiction (*Věc Makropulos*, 1925, podle Karla Čapka), ale také nad sociálním tématem nazíraným z pozice vězňů (*Z mrtvého domu*, 1928, podle Fjodora Michajloviče Dostojevského). Jeho rukopis je inspirován přírodním lyrismem, impresionismem a veristickou syntézou, později inklinuje k expresi a „nové věcnosti“ s množstvím civilizačních faktorů (telefonování, citace právních formulací atd.) a vrcholí ve stylové blízkosti expresionismu Albana Berga.

V první části programu jsou zařazena i díla dnes neprávem opomíjených židovských autorů umučených v roce 1944 v koncentračním táboře v Osvětimi: **Pavlu Haasovi** (1899–1944) a **Viktoru Ullmannovi** (1898–1944). Pavel Haas studoval kompozici u Leoše Janáčka a je všeobecně považován za nejvýraznějšího, ne-li jediného skutečného představitele jeho kompoziční školy. Stojí částečně ve stínu svého slavného bratra, filmového herce Huga Haase, kterého díky emigraci do USA čekal šťastnější osud. V důsledku protizidovských represí byl totiž Pavel Haas deportován do tábora v Terezíně, kde měl možnost se setkat s mnohými židovskými umělci a intelektuály, a poté do koncentračního tábora v Osvětimi. Představovaná opera *Šarlatán* (1937, podle německé povídky *Doktor Eisenbart* Josefa Wincklera) byla psána pod silným vlivem jak hudebního impresionismu, tak literárního poetismu milujícího karnevalové či jarmareční veselí. Hlavní postava šarlatána pak odkazuje k nejstaršímu českému dramatu *Mastičkář* (Pustrpalk – druhý pomocník mistra Severína). Ullmannův *Pád Antikrista* (1935, podle stejnojmenné dramatické skici Alberta Steffena) navazuje tematicky na Janáčkovu *Věc Makropulos* líčením vize apokalypsy 20. století v rámci Ullmannova antroposofického zaměření (esoterický mystický vhled do podstaty člověka a přírody). Hudebně odkazuje k vlivům svých učitelů Arnolda Schönberga, Alexandera Zemlinského a Aloise Háby, především pak ale k opeře *Vojcek* Albana Berga, kdy kolísá mezi tonalitou a atonalitou. Tento fenomenální skladatel bývá také nazýván jako „terezínský“ – následně po své deportaci roku 1942 se zapojil do ilegálního uměleckého života v židovském ghettu a vytvořil zde podstatnou část své tvorby, například operu *Císař Atlantidy aneb Odepření smrti*. Roku 1944 byl společně se skladateli Pavlem Haasem a Hansem Krásou (opera *Brundibár* pro děti žijící v koncentračním táboře) zavražděn v plynové komoře v Osvětimi.

První polovina večera je ukončena výběrem z monumentálního sborového *Žalmu zeme podkarpatskej* (1937, na text básně Jaroslava Zatloukala ze sbírky *Vítr z polonin*) **Eugena Suchoně** (1908–1993), žáka Vítězslava Nováka, který se stal symbolem slovenské národní hudby. *Žalm* se řadí mezi vrcholná Suchoňova díla, svým rozsahem se blíží vokální symfonii a dává průchod expresionismu vedoucímu až za hranice disonance. Suchoň zde zachytil svou lásku k vlasti sužované bídou, přičemž vyjádřil velkou naději v lepší budoucnost, pokud nepolevíme v „odboji“ vůči citelně se blížícímu nástupu fašismu – Mnichovu 1938.

„*Jen přistupte. Je dvanáct svatých apoštolů, jedenáct fotbalistů, desatero božích příkázání,*“ křičí se v románu Josefa Knapa *Cizinec* (1934). Sport byl v Československu velice vlivným kulturním fenoménem, který inspiroval například Janáčka k napsání *Sinfonietty* u příležitosti VIII. všesokolského sletu či Viléma Petrželku k jeho *Štafetě*. V diskurzu oficiální prvorepublikové ideologie byl sport hodnocen jako vyložené pozitivní, zdravý, společensky prospěšný civilizační jev mladého státu, kterým se národní měšťanská společnost „idolem atletického muže“ a „poetikou sportu“ snažila vymezit vůči „dekadentnímu a perverznímu aristokratovi“, tedy bývalé monarchii Rakouska-Uherska. Uvedení variačního ronda *Half-Time (Poločas* [fotbalového zápasu]) **Bohuslava Martinů** (1890–1959) v roce 1924 vyvolalo velký skandál. Martinů jako již avantgardně myslící skladatel se podobně jako Claude Debussy (balet *Hry* – tenis jako erotická metafora), Erik Satie (*Sporty a zábava*) či člen Pařížské šestky Arthur Honegger (*Rugby, Kluziště* – tehdejší pařížská vášeň pro kolečkové brusle) snažil najít nové motivické inspirace a nová média moderního myšlení a citění (pozdější Martinů opera-film, mechanický balet aj.). Za *Half-Time* byl velice kritizován v tom smyslu, že díky použití rozloženého trojzvuku a „úsečného skandování“ kopíruje styl Igora Stravinského (*Petruška* a *Svěcení jara*). Následující vtipná jednoaktovka *Veselohra na mostě* (1935, na námět stejnojmenné komedie Václava Klimenta Klicpery) dokládá vliv tehdejších nových médií, neboť vznikla na objednávku Československého rozhlasu (světová premiéra scénického uvedení se konala v dnešním NDM v roce 1948). K ní

nás přenese první výstup (pro toto uvedení pouze s klavírním doprovodem) z opery *Bílý pán aneb Těžko se dnes duchům straší* (1929, libreto Jana Löwenbacha podle povídky Oscara Wildea *Strašidlo cantervillské*) **Jaroslava Křičky** (1882–1969), která reflektuje následky velké hospodářské krize roku 1929. Druhá polovina večera nabídne také pasáž věnovanou českým Němcům, nejprve znovuoobjevenému skladateli **Theodoru Veidlovi** (1885–1946; po druhé světové válce byl internován v Terezíně a měl být odsunut, zemřel však na podvýživu). Jeho satirická konverzační opera *Maloměšťáci* (1934, *Die Kleindstädter*, libreto Pavel Eisner podle veselohry Augusta von Kotzebua *Němečtí maloměšťáci*) ukazuje obyvatele „Kocourkova“ v prostředí biedermeieru, kteří si potrpí na funkce a komplikované titulování, žijí však především z klepů a jejich šíření.

Následující „mezihra“ je výňatkem z dokonale instrumentované expresionistické opery *Plameny* (1929, *Flammen*, libreto Karla Josefa Beneše přepracoval Max Brod) **Ervína Schulhoffa** (1894–1942), levicově orientovaného skladatele a klavírního virtuosa, jehož jako legionáře I. světové války umělecky poznamenala válečná zkušenost. I v Ostravě je znatelná jeho stopa, jelikož v roce 1935 odešel na tři roky jako doprovod z Osvobozeného divadla do Československého rozhlasu Ostrava. Jeho *Plameny* jsou syntézou vlivů impresionismu, expresionismu, neoklasicismu, ale i jazzu. Zajímavý příběh nabízí i osobnost geniálního **Ericha Wolfganga Korngolda** (1897–1957, zázračné dítě brněnského německého Žida, odborného recenzenta Julia Korngolda), který se po emigraci do USA stal uznávaným filmovým skladatelem a držitelem Oscara. Jeho operu *Mrtvé město* (1920, libreto Paul Schott a Julius Korngold podle dramatu *Mrtvé Bruggy* Georgese Rodenbacha) zařadí v příští sezóně opera NDM do svého repertoáru (100 let od světové premiéry). Na galakonzertu si můžete vychutnat výběr z tohoto sladce roztančeného díla inspirovaného tehdy velice módní psychoanalýzou. Na závěr budou uvedeny nádherné jazzové písně Osvobozeného divadla čili „tří strážníků“ – **Jaroslava Ježka** (1906–1942), Jiřího Voskovce a Jana Wericha, které zazní v novodobé úpravě Jana Kučery pro symfonický orchestr, nyní navíc unikátně i se zpěvem. (em)

Program vydalo Národní divadlo moravskoslezské,
příspěvková organizace statutárního města Ostrava,
Čs. legii 148/14, 701 04 Ostrava – Moravská Ostrava

Ředitel Jiří Nekvasil
Hudební ředitel opery Jakub Klecker

Program připravila dramaturgyně opery Eva Mikulášková
Výtvarné zpracování programu a sazba Václav Melečky

Nositelé autorských práv zastupují tato nakladatelství a instituce:
Bärenreiter Praha s.r.o., Český rozhlas, Moravské zemské muzeum,
Schott Music GmbH, Universal Edition AG

Činnost Národního divadla moravskoslezského,
příspěvkové organizace statutárního města Ostrava,
je financována z rozpočtu města Ostravy.

Aktivity NDM jsou také finančně podporovány
Ministerstvem kultury České republiky a Moravskoslezským krajem.

ISBN 978-80-88180-51-7

9 788088 180517

OSTRAVA!!!

www.ndm.cz

PRVOREPUBLIKOVÉ GALA

Hudební skvosty Československa (1918–1938)

JANÁČEK

HAAS

ULLMANN

SUCHOŇ

MARTINŮ

KŘIČKA

VEIDL

SCHULHOFF

KORNGOLD

JEŽEK

**Uvádíme 16. a 17. listopadu 2018
v 18.30 hodin v Divadle Antonína Dvořáka**